

11. WERKTIJDVERKORTING EN ARBEIDERSBEWEGING.

Van 1980 tot 1982 werkten wij met z'n drieën (Jef Maes, Rik De Coninck, Stiene Van Rie) aan een licentiaatsverhandeling over werktijdverkorting (WTV). Voor het syndikale bronnenmateriaal van de socialistische zuil konden we terecht bij het AMSAB. Daarom waren wij ook graag bereid een artikeltje te schrijven over onze onderzoeksresultaten: We proberen die te belichten vanuit een actuele invalshoek.

W.T.V. kan men onmogelijk herleiden tot een "sec" economisch gegeven. Integendeel hebben sociale motieven altijd het eisen en verwezenlijken ervan bepaald : verlichten van de fysische en psychische arbeidslast, meer vrije tijd, deelname van de arbeiders aan de winsten van een hoogconjunctuur, herverdeling van de arbeid in krisistijd... Tegenover diverse economische processen heeft W.T.V. zo meestal al de rol van sociale korrektor vervuld.

Als maatregel tegen de massale werkloosheid wordt ook vandaag W.T.V. naar voor geschoven. Dit is geen nieuw fenomeen : reeds in de jaren '30 werd de 40-urenweek (u/w) door de arbeidersbeweging geëist om de beschikbare arbeid te herverdelen. Vanaf 1949 duikt dit motief terug op bij een groeiende werkloosheid ten gevolge van een eerste naoorlogse wereldkrisis. In 1953 eisen de vakbonden W.T.V. tegenover het technologisch wegrationaliseren van arbeiders uit het productieproces. In de tweede helft van de jaren '70, en weerom in krisistijd, wordt de 36 u/w het motto van de vakbeweging. Vandaag - en ook reeds vroeger - maakte W.T.V. een essentieel punt uit van globale socialistische krisisalternatieven. In het vooruitzicht van de reeds gestarte technologische vernieuwingsbeweging, die, in tegenstelling tot Geens' profetieën inzake volledige werkgelegenheid voor de jaren '90, in enkele bedrijven nu reeds haar nefaste gevolgen op de tewerkstelling bewezen heeft (Bell, Siemens), blijft W.T.V. dé sociale korrektor.

Tegenover deze sociale funktie van W.T.V. heeft het patronaat altijd en overal vraagtekens omtrent de economische realiseerbaarheid ervan geplaatst (het "algemeen belang" werd voor de kar van het eigenbelang gespannen). Het is onmogelijk om hier uitgebreid op in te gaan, maar enkele bedenkingen kunnen in het licht van bepaalde actuele voorstellen toch gemaakt worden.

De economische situatie van het moment, met daarin als eerste prioriteit de internationale konkurrentiepositie, is steeds hét argument van het patronaat om enerzijds het tijdstip van invoering en anderzijds de W.T.V. zelf aan te vallen. Hierbij is één zaak zeer belangrijk : de controle over de patronale informatie. Voorbeelden uit het verleden tonen immers aan dat er nogal verschillende cijfers en cijferinterpretaties mogelijk zijn. In 1955 bv. - toen de 45 u/w geëist werd - bleef het patronaat de economische toestand als slecht afschilderen, terwijl studies reeds uitgewezen hadden dat een hoogconjunctuur bereikt was. In datzelfde jaar '55 bleven de patroons bij onderhandelingen in het nationaal Paritair Komitee van de synthese (onderdeel van de scheikundige nijverheid) op basis van een aantal cijfers inzake prijzen van grondstoffen volhoudend dat hun konkurrentiepositie één van de slechtste van West-Europa was. Toen na 1 jaar onderhandelen een komitee van 3 onafhankelijke experten de economische mogelijkheden voor W.T.V. in de sektor moest onderzoeken, weigerden de patroons alle gegevens inzake produktieplanning en kostprijfsfactoren door te geven. Zij beslissen liever W.T.V. toe te staan dan de werkelijke gegevens over hun economische toestand mee te delen.

De klassieke theorie als zou W.T.V. leiden tot een daling van de globale produktie, aldus tot de noodzaak meer arbeiders aan te werven tot behoud van deze produktie, dus ook tot meer kosten, hogere prijzen en een verslechterde konkurrentiepositie, blijkt in de praktijk nooit gerealiseerd te zijn.

W.T.V. heeft steeds een stijging van de globale produktie met zich meegebracht, evenals een stijging van de produktiviteit. In de jaren 56-57 heeft België als eerste West-Europees land een globale W.T.V. van 48 u/w naar 45 u/w doorgevoerd. Ondanks alle apocalyptische voorspellingen van het patronaat werd kwa produkten zelfs de groeivoet van de landen die geen W.T.V. doorvoerden overschreden. De winsten bleven floreren : met 19% gestegen in 1956, met 9% in 1957, terwijl de gunstige evolutie van de buitenlandse handel zich verderzette. Een studie van het Internationaal Arbeidsbureau over de kostprijs van de W.T.V. in België vermeldde zelfs dat : "L'accroissement continuel de la productivité - qui a permis de compenser de façon relativement aisée les effets de la réduction de la durée du travail.." (1).

Tegenover de informatiestaatjes van het patronaat zijn dit belangrijke argumenten, maar het belangrijkste - zeker voor het doorvoeren van W.T.V. vandaag - is de manier waarop het produktieproces door hen is aangepast om de kosten van de W.T.V. te recupereren.

Bij de invoering van de 45 u/w (1956-57) werden een drietal maatregelen toegepast om op korte termijn gunstig op het produktieniveau in te werken : het laten presteren van overuren, het aanwerven van nieuwe arbeidskrachten en het verbeteren van de arbeidsorganisatie ter verhoging van de produktiviteit.

Opvallend hierbij is dat overuren vooral toegepast worden in sectoren die gedeeltelijk en in etappes W.T.V. verkregen (bv. in de voedingssectoren werd geen globaal akkoord afgesloten, maar onderhandelde men in de subcommissies). Aanwervingen gebeurden hoofdzakelijk in sectoren die direkt én algemeen W.T.V. veroverden. De schijnbaar logische samenhang tussen beide vaststellingen - hoe trager en kleiner de W.T.V., hoe gemakkelijker het produktieproces kan aangepast worden - kent een even logische oorzaak : de eerste

(1) La durée du travail, Rapport VIII, Genève, BIT, 1958, p. 164.

groep bestaat uit zwakke syndikale sectoren, de tweede groep zijn sterke syndikale sectoren. De syndikale sterkte is dus zowel voor het verkrijgen van de W.T.V. op zich als voor de al dan niet gunstige uitwerking van de toepassingsmodaliteiten fundamenteel. Dit kan belangrijk zijn voor de keuze binnen de vakbeweging tussen professionele en interprofessionele aktie voor W.T.V.

De derde faktor, de "verbetering" van de arbeidsorganisatie, is beter gekend als rationalisatie van de onderneming. Inherent aan de invoering van W.T.V. zijn een daling van het absentisme en een stijging van de produkten per manuur. Stiptheidsmaatregelen, stukwerk, stijging van het arbeidsritme brengen eveneens produktiviteitsstijgingen teweeg. Juist door het gegeven produktiviteit kunnen de bijkomende aanwervingen door W.T.V. niet recht evenredig zijn met de verkorte arbeidstijd. Door de 45 u/w zijn in 1956-57 zo'n 27.000 mensen meer aangeworven. Dit kwam overeen met het percentage weggerationaliseerde werknemers in de periode 53-54. In de recessie van 58-59 is datzelfde percentage echter opnieuw weggerationaliseerd.

Dit is een fundamenteel gegeven voor de strategie van W.T.V. ter herverdeling van de arbeid. Een W.T.V. van 3 u/w (6,7%) liet het patronaat een gemakkelijke aanpassing van het produktieproces toe, de gerealiseerde produktiviteitsstijging werd ten nadele van de werkgelegenheid uitgespeeld. Een schokoperatie inzake W.T.V. zal dus hoogstnoodzakelijk zijn als men een voelbaar en blijvend effect op de tewerkstelling wil bekomen.

Het hoeft wellicht niet meer gezegd dat W.T.V. altijd een uitsluitend syndikale (en geen politieke) verwezenlijking is geweest. Daar rond de W.T.V. klassebelangen van arbeiders en patroons lijnrecht tegenover mekaar kwamen te staan, is er steeds een harde syndikale strijd nodig geweest om van het patronaat enige toegeving af te dwingen. Ondanks (of juist door) de

zware sociale geladenheid van de problematiek, is het ontstellend hoe weinig bronnenmateriaal daaromtrent te vinden is in traditionele bibliotheken en archieven. De syndikale bron is er blijkbaar niet gekend, zelfs wetenschappelijke bibliografieën vermelden ze niet. In het kader van geëngageerd historisch onderzoek is het dan zeker niet misplaatst een initiatief als het A.M.S.A.B., waar wij trouwens onze meeste syndikale bronnen vonden, te steunen.

Stiene VAN RIE

Jef MAES

De groep Openbare Diensten van Antwerpen in de betoging van ABVV en ACV op zaterdag 26 februari .

(overgenomen uit het weekblad ROOD van 3 maart 1983, p. 6)